

کاربرد الگوی طرح درس روزانه در آموزش زبان و ادبیات فارسی

حسین قاسم‌پور مقدم

آموزش درس زبان و ادبیات فارسی فرآیندی نظام‌دار، هدف‌دار و پویاست که برای ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار دانش‌آموز (دانش‌ها مهارت‌ها و نگرش‌ها) طراحی و برنامه‌ریزی می‌شود. آموزش و تدریس به ارائه‌ی درس در کلاس محدود نمی‌گردد بلکه از سه مرحله‌ی به پیوسته یعنی: طراحی، اجرا و ارزش‌یابی تشکیل می‌شود و مهم‌ترین بخش آن طراحی است. همان‌طور که در شماره‌ی قبل گفته شد، در مرحله‌ی طراحی می‌توان از الگوهای مناسبی بهره‌گرفت تا شیوه‌ی تدریس مطلوب و هدف‌دار شود. در این شماره، کاربرد طرح درس روزانه نحوه‌ی تنظیم درست آن همراه با ارائه‌ی مصداق‌هایی تبیین می‌گردد.

طرح درس روزانه مجموعه‌ی فعالیت‌هایی است که معلم برای تحقق اهداف، چگونگی عرضه‌ی محتوای درس، سازمان‌دهی فعالیت‌ها خود و دانش‌آموزان در زمان معین و ارزش‌یابی از آموخته‌های آنان، از قبل پیش‌بینی و تنظیم می‌کند. استفاده از طرح درس موجب می‌شود معلم: ۱- با توجه به هدف‌های درس موردنظر بین نحوه‌ی ارائه‌ی درس و دست‌یابی به اهداف، هماهنگی و انسجام برقرار سازد. ۲- روش‌ها و وسایل آموزشی را به تناسب اهداف، شرایط و نیازهای دانش‌آموزان انتخاب کند. ۳- در آموزش مفاهیم اصلی درس اعتماد به نفس، احاطه تسلط کافی داشته باشد. ۴- نقاط ضعف و قوت خود را بشناسد و در جهت رفع نارسایی‌های تدریس بکوشد. ۵- در فعالیت‌های کلاسی نظم ترتیب منطقی داشته باشد. ۶- نظام ارزش‌یابی ورودی، مرحله‌ای و پایانی را به درستی پیش‌بینی کند. همه‌ی ما به ضرورت داشتن طرح درس در موفقیت امر تدریس واقف هستیم. بنابراین، ابتدا یک نمونه از طرح درس را با هم می‌خوانیم تا پس از مطالعه‌ی بخش‌ها، عناصر و اجزای اصلی، به تشریح مراحل تهیه‌ی آن بپردازیم.

طرح درس روزانه نام درس: ادبیات فارسی موضوع درس: داستان خیر و شر پایه: اول متوسطه تاریخ: ۷۶/۱۱/ مدت: ۹۰ دقیقه هدف کلی: آشنایی دانش‌آموزان با نمونه‌ای از ادبیات داستانی و پیام آن تهیه کننده: حسین قاسم‌پور مقدم

نوع و روش‌های ارزش‌یابی	زمان لازم	فعالیت‌های دانش‌آموزان	مواد آموزشی	روش‌های تدریس	مراحل تدریس (اجرا)	نتیجه	ارزش‌یابی تشخیصی	پیش‌بینی رفتارهای ورودی	هدف‌های رفتاری	هدف‌های جزئی	نوع و روش‌های ارزش‌یابی
الف - ارزش‌یابی ضمن تدریس شامل سوالاتی است که در حین تدریس طرح می‌شود. ب- ارزش‌یابی پایانی	۵	توجه	تصویر و کتاب	-	اول: ایجاد آسودگی و انگیزه نشان دادن چند تصویر و کتاب داستان و تصویر نظامی	طرح چند پرسش‌ها توجه به رفتارهای ورودی به منظور تعیین نقطه‌ی شروع درس.	۱- نام‌نویسی از ادبیات داستانی آشنا شده‌اند.	دانش‌آموزان اول متوسطه قلاً: انتظار می‌رود که در پایان درس بتوانند: ۱- نام‌نویسی از ادبیات داستانی آشنا شده‌اند.	از دانش‌آموزان انتظار می‌رود که در پایان درس بتوانند: ۱- نام‌نویسی از ادبیات داستانی آشنا شده‌اند.	دانش‌آموزان در پایان درس باید: ۱- ویژگی‌های داستان خیر و شر را بدانند.	۱- ویژگی‌های داستان خیر و شر را بیان کنند.
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۵	توجه	تابلو	توضیحی	دوم: معرفی درس و بیان هدف‌های رفتاری	۱- چند نمونه از سوره: عرضه‌ی درس	۲- نام آثار نظامی را می‌دانند.	۲- پیام‌های اخلاقی هفت‌پیکر را دهند.	۱- نام‌نویسی از داستان‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.	۱- نام‌نویسی از داستان‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.	
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۱۰	پرسش و پاسخ	تابلو (تختی کلاسی)	پرسش و پاسخ	سوم: عرضه‌ی درس	۳- نام آثار نظامی را می‌دانند.	۳- معنی لغات و هفت‌پیکر را بنویسند.	۳- معنی لغات و هفت‌پیکر را بنویسند.	۳- معنی لغات و هفت‌پیکر را بنویسند.		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۱۵	توضیح معلم	تابلو	توضیحی و سخنرانی	چهارم: عرضه‌ی درس	۴- قبلاً کدام آثار نظامی را خوانده‌اند؟	۴- با نمونه‌هایی از شعر نظامی آشنا شده‌اند.	۴- قبلاً کدام آثار نظامی را خوانده‌اند؟	۴- قبلاً کدام آثار نظامی را خوانده‌اند؟		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۲۰	خواندن متن	کتاب درس	توضیحی	پنجم: عرضه‌ی درس	۵- پیام‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.	۵- پیام‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.	۵- پیام‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.	۵- پیام‌های اخلاقی هفت‌پیکر را بنویسند.		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۵	شرکت در بحث	-	-	ششم: عرضه‌ی درس	۶- معنی و مفهوم برخی از ابیات و عبارات را بنویسند.	۶- معنی و مفهوم برخی از ابیات و عبارات را بنویسند.	۶- معنی و مفهوم برخی از ابیات و عبارات را بنویسند.	۶- معنی و مفهوم برخی از ابیات و عبارات را بنویسند.		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۱۰	پاسخ به سوالات	تابلو و کتاب	توضیحی	هفتم: عرضه‌ی درس	۷- آیه‌ی ادبی شعر را بنویسند.	۷- آیه‌ی ادبی شعر را بنویسند.	۷- آیه‌ی ادبی شعر را بنویسند.	۷- آیه‌ی ادبی شعر را بنویسند.		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۵	شرکت در جمع‌بندی	تابلو	-	هشتم: عرضه‌ی درس	۸- آموخته‌های قبلی خود را در این درس به کار گیرند (مانند آیه‌های ادبی).	۸- آموخته‌های قبلی خود را در این درس به کار گیرند (مانند آیه‌های ادبی).	۸- آموخته‌های قبلی خود را در این درس به کار گیرند (مانند آیه‌های ادبی).	۸- آموخته‌های قبلی خود را در این درس به کار گیرند (مانند آیه‌های ادبی).		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۵	پاسخ به سوالات	-	-	نهم: عرضه‌ی درس	۹- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۹- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۹- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۹- شعر را با فکر و بیان بنویسند.		
۱- ویژگی‌های ادبیات داستانی را بیان کنند. ۲- به طور مختصر درباره‌ی نظامی و هفت‌پیکر او توضیح دهد. ۳- معنی لغات و چند بیت طرح شده را بگوید. ۴- داستان را توضیح دهد.	۵	پاداش تکالیف تعیین شده	-	-	دهم: عرضه‌ی درس	۱۰- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۱۰- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۱۰- شعر را با فکر و بیان بنویسند.	۱۰- شعر را با فکر و بیان بنویسند.		

نمونه‌ای از کاربرد طرح درس روزانه در آموزش زبان و ادبیات فارسی

رز تهیه‌ی طرح درس

همان طور که ملاحظه می‌کنید، طرح درس علاوه بر ترسیم چهارچوب کلی درس به ما کمک می‌کند که بخش‌های اصلی تدریس را آموزش نکنیم. البته در همه‌ی دروس استفاده از چنین الگویی توصیه می‌شود اما اگر قرار است طرح درسی بنویسیم، بهتر است اصول و مراحل به‌ی‌آن مورد توجه قرار گیرد تا هم مرحله‌ی طراحی و هم اجرای تدریس، صحیح و هدفدار باشد.

اگر بخواهیم طرح درس تنظیمی به خوبی اجرا شود و به هنگام تدریس (جرا) فعالیت‌های پیش‌بینی شده عملی گردند، باید مراحل تهیه‌ی طرح درس، مفاهیم اساسی و کلیدی آن را به درستی بشناسیم و بتوانیم آن‌ها را گونه‌ای صحیح و علمی تنظیم کنیم؛ به نحوی که مطالب مندرج در هر بخش با عنوان آن بخش هماهنگی و تناسب داشته باشد. برخی از طرح‌ها نه تنها ترتیب منطقی ندارند بلکه توضیحات مربوط به هر مرحله از داخل تدریس نیز ناقص و نادرست است. در تهیه‌ی یک طرح درس لازم است نکات و مراحل زیر رعایت شود: (مثال از درس دوازدهم کتاب زبان رسی ۱ سال اول متوسطه انتخاب شده است)

۱- تعیین موضوع درس: «گروه اسمی» در کتاب زبان فارسی، سال اول دبیرستان

۲- تعیین هدف کلی درس: برای این کار به دو شیوه می‌توان عمل کرد: الف- مطالعه‌ی محتوای درس و نوشتن هدف کلی مانند آشنایی با روه اسمی و انواع اسم. ب- بر اساس موضوع درس مانند «گروه اسمی».

۳- تعیین رئوس مطالب: برای دست‌یابی به هدف کلی بهتر است ریس مطالب و مفاهیم اصلی درس استخراج شود. ضمناً تعیین رئوس مطالب به معلم کمک می‌کند تا هدف‌های جزئی و رفتاری را به راحتی بیسد؛ مانند: اجزای گروه اسمی، راه‌های تشخیص اسم، ویژگی‌های اسم در درس دوازدهم (گروه اسمی) کتاب زبان فارسی اول متوسطه.

۴- نوشتن هدف‌های جزئی: منظور از هدف‌های جزئی اطلاعات، مهارت‌ها و نگرش‌هایی است که انتظار داریم دانش‌آموزان در طول تدریس آن‌ها برسند؛ مثلاً: از دانش‌آموزان توقع داریم: الف- هسته و وابسته‌ی روه‌های اسمی را بشناسند. ب- راه‌های تشخیص اسم را بدانند؛ با بزرگی‌های اسم آشنا باشند.

۵- نوشتن هدف‌های رفتاری: این هدف‌ها باید با توجه به هدف‌های جزئی و متناسب با سطوح مختلف حیطه‌های یادگیری نوشته شود و از ساده به مشکل تنظیم گردد؛ به طور مثال؛ دانش‌آموزان در پایان درس روه اسمی باید بتوانند: الف- ویژگی‌های اسم را نام ببرند (حیطه‌ی ساختی، سطح دانش) ب- با ذکر مثال، انواع اسم را از نظر ساخت بیان کنند (سطح درک و فهم و مهارت گفتن) پ- با نمونه‌های داده شده اسم شتق بسازند (سطح کاربرد و مهارت بیان) ت- در انجام تمرینات و فعالیت‌های کلاسی دقت بیشتری نشان دهند (سطح توجه و پاسخ-حیطه‌ی عاطفی).

۶- پیش‌بینی دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان (رفتار ورودی): در این مرحله، مطالب و مفاهیمی که دانش‌آموز برای یادگیری درس جدید باید از قبل کسب کرده باشد، بررسی و پیش‌بینی می‌شود؛ برای مثال، دانش‌آموز قبل از یادگیری این درس اطلاعات و مهارت‌های زیر را کسب کرده است: الف- در سال سوم راهنمایی با انواع اسم آشنا شده است. ب- قادر است

برای انواع اسم مثال بزند. پ- می‌تواند ویژگی‌های فعل را با ذکر مثال بیان کند. ت- قادر است با استفاده از مهارت مقایسه درباره‌ی پدیده‌های مختلف چند بند بنویسد. ث- نمی‌تواند اجزای گروه اسمی را نشان دهد و ...

۷- نوشتن سؤالات مناسب برای ارزش‌یابی تشخیصی: این سؤالات با توجه به دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان تهیه و تنظیم می‌شود و توانایی دانش‌آموزان در پاسخ‌گویی به آن‌ها، آمادگی آنان را برای یادگیری درس جدید نشان می‌دهد؛ مثال: الف- انواع اسم را نام ببرید. ب- برای انواع اسم مثالی ذکر کنید. پ- با ذکر مثال ویژگی‌های فعل را بیان کنید. ت- با استفاده از شیوه‌ی مقایسه، تفاوت‌ها و شباهت‌های غزل و قصیده را بیان کنید. ث- آیا تمرینات درس قبل را انجام داده‌اید؟ ج- آیا اجزای گروه اسمی را می‌شناسید؟

۸- پیش‌بینی نتیجه‌ی ارزش‌یابی تشخیصی: در این مرحله، معلم نتایج احتمالی پاسخ به سؤالات را پیش‌بینی و بر اساس آن، نقطه‌ی شروع تدریس خود را از قبل تعیین می‌کند.

۹- تعیین مراحل تدریس (اجرای طرح): در این بخش از طرح درس، معلم باید مراحل زیر را مشخص کند.

الف- ایجاد آمادگی و انگیزه: معلم باید خودش را برای تدریس آماده سازد؛ اطلاعات مربوط به درس را از منابع و متون مناسب استخراج کند و درباره‌ی چگونگی عرضه‌ی محتوای درس بیندیشد. اگر قرار است در تدریس از مواد و وسایلی استفاده کند؛ آن‌ها را تهیه و آماده نماید. از سوی دیگر در دانش‌آموزان نیز این آمادگی را ایجاد کند تا با انگیزه‌ای قوی‌تر در یادگیری درس جدید شرکت کنند. برخی از معلمان حضور و غیاب می‌کنند، عده‌ای با نقل حکایت، گروهی با قرائت قطعه شعری زیبا و بالاخره بعضی با طرح سؤال‌های هدفدار، در دانش‌آموزان انگیزه و آمادگی لازم را ایجاد می‌کنند؛ مثلاً در تدریس گروه اسمی می‌توان نمودار تقسیم‌بندی اسم را در تابلو رسم کرد یا با استفاده از ماژیک و مقوا آن را برای دانش‌آموزان به نمایش گذاشت.

ب- معرفی درس و بیان هدف‌های آموزشی: لازم است درس جدید مرتبط با اطلاعات و تجارب قبلی دانش‌آموزان معرفی شود و هدف‌های درس به طور صریح، ساده و مشخص بیان گردند. در واقع، هدف‌های درس همان انتظاراتی هستند که معلم از دانش‌آموزان دارد؛ منتها این انتظارات از طریق کتاب و برنامه‌ی درسی در اختیار معلم گذاشته می‌شود؛ مثال: در این درس می‌خواهیم با ویژگی‌های اسم آشنا شویم و راه‌های تشخیص آن را بشناسیم تا بتوانیم در متون ارائه شده انواع اسم را از جهات مختلف تعیین کنیم (گروه اسمی).

پ- عرضه‌ی درس: در این مرحله، معلم با توجه به روش‌ها و فعالیت‌های پیش‌بینی شده و با کمک وسایل مناسب، مفاهیم اساسی درس را تشریح می‌کند. مفاهیم باید با سیری از ساده به دشوار و متناسب با هدف‌های درس تنظیم و عرضه گردد و تا حد ممکن از پراکنده‌گویی و عرضه‌ی اطلاعات بیش از میزان لازم پرهیز شود. بهتر است بیشتر درس‌ها به شیوه‌ی پرسش و پاسخ، اکتشافی و حل مسئله تدریس شود تا خود دانش‌آموزان در یادگیری سهیم و دخیل باشند؛ مثلاً در تدریس گروه اسمی می‌توان با تکیه بر اطلاعات اندوخته شده در دوره‌ی راهنمایی و از طریق پرسش و پاسخ و رسم نمودار بر روی تابلو کلاس، مفاهیم درس را تبیین

کرد. ضمناً در این مرحله لازم است معلم از ارزش یابی مرحله ای یا تکوینی نیز استفاده کند؛ یعنی حتی با فاصله ی زمانی معین و به تناسب بخش های تدریس شده از طریق پرسش، میزان یادگیری دانش آموزان را بسنجد.

ت - جمع بندی مطالب اساسی: به منظور تثبیت اندوخته ها و آموخته ها بهتر است درس عرضه شده به طور خلاصه جمع بندی شود. اگر این کار توسط دانش آموزان و با هدایت هدفمند معلم انجام گیرد، رضایت دانش آموزان از جریان یاددهی و یادگیری افزایش خواهد یافت. این مرحله از اهمیت به سزایی برخوردار است. مثال: یکی از دانش آموزان به پای تخته می آید و با رسم نمودار و نوشتن جملات کوتاه و روشن به کمک سایر شاگردان درس را به طور خلاصه جمع بندی می کند.

ث - ارزش یابی پایانی: برای اطمینان از نتیجه ی فرآیند یاددهی - یادگیری لازم است معلم در پایان هر جلسه تدریس سؤالاتی را طرح کند و دانش آموزان به آن ها پاسخ دهند. در این حالت، ارزش یابی به شکل دلخواه معلم و با هدف سنجیدن درک و فهم و میزان یادگیری دانش آموزان و چگونگی تحقق اهداف و کیفیت تدریس معلم صورت می پذیرد؛ مثال: چه کسی می تواند انواع اسم را در درس «تو این را دروغ و فسانه بدان» از کتاب ادبیات فارسی یا متنی دیگر مشخص کند؟ چه کسی می تواند اسم های مرکب و مشتق را در درس اول کتاب زبان فارسی معین کند؟ ج - تعیین فعالیت های خارج از کلاس: معلم می تواند تکالیف و فعالیت هایی را - به صورت انفرادی یا گروهی - برای دانش آموزان تعیین کند تا مفاهیم درس را بیشتر و عمیق تر یاد بگیرند. برای این منظور، بهتر است فعالیت هایی انتخاب شوند که در زندگی دانش آموزان نمود عینی و کاربرد دارند.

۱۰ - تعیین روش های تدریس: معلم با اطلاعاتی که در زمینه ی روش ها و راهبردهای یاددهی - یادگیری دارد و با توجه به ماهیت درس و هدف های آن و نیز شرایط کلاس، روش های تدریس مناسب را پیش بینی می کند. روش توضیحی، سخنرانی، بحث گروهی، نمایشی، حل مسئله، تمرین و ... از انواع این روش ها هستند.

۱۱ - تهیه ی مواد کمک آموزشی مناسب.

۱۲ - مشخص کردن فعالیت های دانش آموزان.

۱۳ - تعیین زمان لازم برای اجرای هر یک از مراحل تدریس.

۱۴ - تعیین نوع ارزش یابی و تهیه ی سؤالات مناسب.

تا این جا با نمونه ای از طرح درس و طرز تهیه ی آن بر مبنای اصول علمی آشنا شدیم. اکنون می توانیم با انجام تمرین های زیر توانایی خود را در این زمینه تقویت کنیم. بهتر است تمرین های زیر را برای درس های کتب زبان فارسی و ادبیات فارسی ۱ و ۲، تاریخ ادبیات، آرایه های ادبی و کتاب های زبان و ادبیات فارسی پیش دانشگاهی انجام دهیم:

- ۱- تعیین هدف یا هدف های کلی درس
- ۲- تعیین رئوس مطالب و مفاهیم اصلی آموزشی
- ۳- تعیین هدف های جزئی و رفتاری درس
- ۴- پیش بینی رفتارهای ورودی دانش آموزان
- ۵- چگونگی اجرای تدریس با توجه به اطلاعات استخراج شده (شرح تفصیلی تدریس)

ع - طرح چند خودآزمایی برای ارزش یابی پایانی (غیر خودآزمایی های کتاب)
شما همکار گرامی می توانید پس از انجام این تمرین ها، حاصل کار خود را برای مجله بفرستید تا مورد بررسی قرار گیرد و در صورت لزوم نظریات کارشناسی به صورت کتبی برای شما ارسال گردد.
اکنون برای آشنایی و استفاده ی بیشتر دو نمونه ی دیگر از طرح در، را با هم می بینیم.

نمونه ی شماره ی ۱

نام درس: زبان فارسی

موضوع درس: جمله ی ساده و انواع آن

پایه: اوّل متوسطه

مدت: ۹۰ دقیقه

تهیه کننده: سکینه آموزگار، دبیر ادبیات منطقه ی ۷ تهران

هدف کلی: آشنایی با انواع جمله های ساده

هدف های جزئی: از دانش آموز انتظار می رود در پایان درس بتواند
۱- اجزای اصلی جمله را بشناسد. ۲- جمله های دو، سه و چهار جزئی را بشناسد. ۳- نهاد و گزاره را در انواع جمله ها بشناسد. ۴- نحوه ساختن جمله با فعل های مختلف را بداند. ۵- نحوه ی جانشین سازی در نمونه های ارائه شده بداند.

هدف های رفتاری: دانش آموز در پایان درس باید بتواند:

۱- اجزای جمله های دو، سه و چهار جزئی را تشخیص دهد. ۲- فعل های ناگذر، با مفعول، با متمم و با مسند را تشخیص دهد. ۳- انواع جمله ها را در متون مختلف نشان دهد. ۵- برای هر یک از انواع جمله ها ساده مثالی ذکر کند.

رفتارهای ورودی درس: ۱- دو بخش اصلی جمله یعنی نهاد و گزاره را می شناسد. ۲- فعل و نهاد اجباری (شناسه) را می شناسد. ۳- نحوه مطابقت شناسه با نهاد اختیاری را می داند. ۴- جمله های چند جزئی نمی شناسد.

ارزش یابی تشخیصی: با توجه به رفتارهای ورودی، چند سؤال درس قبلی دستور مطرح می شود.
مراحل تدریس: (زمان ۴۵ دقیقه)

۱- حضور و غیاب و ایجاد آمادگی و رسیدگی به کارهای تعیین شده از جلسه ی قبل؛ اجرای ارزش یابی تشخیصی و تعیین نقطه ی شروع تدریس
۲- معرفی درس و بیان هدف های آن، نوشتن چند جمله بر روی تخته ی کلاس و مشخص کردن فعل ها
۳- عرضه ی مطلب: چند جمله بر روی تخته نوشته می شود تا دانش آموزان نهاد و فعل آن ها را مطابقت دهند. سپس معلم به توضیح این نکته می پردازد که چرا برخی از جملات دو جزئی، برخی سه جزئی و برخی دیگر چهار جزئی هستند. معلم به کمک دانش آموزان نمودار انواع جمله را بر روی تخته رسم می کند و برای هر یک چندین نمونه ارائه می دهد. توجه: در زبان فارسی بعضی از افعال همیشه همراه با یک حرف اضافه ی مشخص در جمله به کار می روند که به آن ها «فعل های متمم خوار»

می گویند. مانند چسبیدن (به)، افزودن (به)، سنجیدن (با)، رنجیدن (از)، نازیدن (به)، جنگیدن (با)، برخوردن (به)، کاستن (از) و ...

۴- جمع بندی: انواع جمله های ساده بر مبنای نوع فعل آن ها عبارت اند از: دو جزئی، سه جزئی و چهار جزئی (با ذکر مثال).

۵- ارزش یابی پایانی: چند فعل به دانش آموز داده می شود تا با توجه به نوع آن ها جمله بسازد.

۶- تعیین تکلیف: علاوه بر تمرین های کتاب، لازم است دانش آموزان در متون مشخص شده انواع جمله ها را نیز تعیین کنند.

روش تدریس و وسایل آموزشی: از روش های توضیحی، پرسش و پاسخ و وسایلی مانند تخته، کتاب و ... استفاده می کنیم.

نمونه ی شماره ۲

نام درس: آرایه های ادبی

موضوع درس: کنایه

پایه: سوم متوسطه (ادبیات و علوم انسانی)

مدت: ۹۰ دقیقه

تاریخ: ۱۳۷۴/۱۱/۱۸

تهیه کننده: زهره صادقی گلدر، دبیر ادبیات منطقه ی ۱۹ تهران

هدف کلی: آشنایی با یکی از آرایه های بیان

رئوس مطالب: الف- معرفی کنایه ب- عملکرد و معنی کنایه در جمله ها و عبارات

اهداف جزئی: از دانش آموزان انتظار می رود پس از گذراندن این درس:

الف- کنایه های به کار رفته در عبارت ها را بشناسند. ب- معنی و مفهوم کنایات را در جمله ها تشخیص دهند. پ- معنی ظاهری و باطنی کنایه را بدانند.

هدف های رفتاری: دانش آموزان پس از اتمام درس باید بتوانند:

الف- کنایه ها را در عبارات و ابیات مختلف پیدا کنند. (سطح کاربرد)

ب- مفهوم کنایه ها را در جملات و ابیات بیان کنند. (سطح کاربرد) پ-

پس از خواندن جملات کتاب، کنایه ها و مفهوم آن ها را بیان کنند. (سطح

درک و فهم) ت- به حل تمرینات درس علاقه نشان دهند.

رفتار ورودی: قبل از شروع درس دانش آموزان:

الف- تعدادی از آرایه های ادبی مانند تشبیه، استعاره و مجاز را

می شناسند.

ب- این آرایه ها را در عبارت ها و بیت های مختلف تشخیص می دهند.

پ- می دانند که تشبیه، استعاره و مجاز جزئی از بیان هستند.

ت- با آرایه ی کنایه و کاربرد آن در متون ادبی آشنا نیستند.

ارزش یابی تشخیصی: با توجه به رفتارهای ورودی، از درس های

قبل سؤالاتی مطرح می شود.

مراحل تدریس: (تعیین زمان برای هر یک از مراحل زیر)

۱- آمادگی و ایجاد انگیزه: سلام و احوال پرسی، حضور و غیاب،

ارزیابی وضع جسمانی و روحی دانش آموزان، بررسی تکالیف مربوط به

درس قبل - اجرای ارزش یابی تشخیصی.

۲- معرفی درس و بیان هدف های رفتاری: نوشتن کلمه ی کنایه بر روی تخته ی کلاس و بیان روشن و ساده ی هدف ها و انتظارات معلم از دانش آموزان.

۳- عرضه ی درس: معلم تصویرهایی را که به صورت کنایه ای بر

روی مقوا ترسیم شده به دانش آموزان نشان می دهد و از آنان می خواهد

نظر خود را درباره ی هر یک از تصاویر بیان کنند. معلم پاسخ های درست

را تشویق می کند، سپس کنایه های مربوط به تصاویر را با گچ سفید و رنگی

روی تخته می نویسد. بعد تصویرهایی را به دانش آموزان می دهد و از آنان

می خواهد با کار به صورت گروهی، کنایه های تصاویر را بیابند و بیان کنند.

پس از این کار، مثال متن درس به وسیله ی دانش آموزان خوانده می شود و

کنایه های موجود در آن ها مطرح می گردد. معلم دانش آموزان را به سوی

پاسخ صحیح هدایت می کند و در پایان درباره ی آرایه ی کنایه، توضیحاتی

تکمیلی می دهد.

۴- جمع بندی: معلم به کمک یکی از دانش آموزان، خلاصه ی درس

را همراه با چند نمونه و مصداق روی تخته می نویسد تا برای دانش آموزان

ابهامی باقی نماند.

۵- ارزش یابی پایانی: معلم عبارت ها و ابیاتی را روی تخته می نویسد

و از دانش آموزان می خواهد کنایه های آن ها را تشخیص دهند.

۶- تعیین تکلیف: معلم درباره ی تمرینات کتاب راهنمایی های لازم

را مطرح می کند تا دانش آموزان ضمن پاسخ گویی به تمرینات کتاب،

تمرینات معلم را نیز انجام دهند. سرانجام، درس با گفتن «خسته نباشید»

به پایان می رسد.

وسایل کمک آموزشی: تخته ی کلاس، گچ سفید و رنگی، کتاب

درسی، تصاویر رسم شده بر روی مقوا و ...

روش های تدریس: پرسش و پاسخ، سخنرانی، توضیحی، نمایشی

و ...

* زیرنویس ها:

۱- برای اطلاع بیشتر از چگونگی نوشتن هدف های رفتاری بر اساس سطوح حیطه های

یادگیری، به مقاله ی «کاربرد الگوی عمومی تدریس در آموزش زبان و ادبیات فارسی»

شماره ی ۴۵ مجله ی رشد آموزش زبان و ادب فارسی مراجعه کنید.

۲- این طرح درس پس از تجدید نظر و انطباق با مراحل تهیه و تنظیم طرح درس مورد

استفاده قرار گرفت.

۳- این طرح درس به عنوان بهترین طرح در جشنواره ی الگوهای برتر تدریس سال ۱۳۷۴

در منطقه ی ۱۹ تهران برگزیده شد و پس از تجدید نظر و انطباق با اصول تهیه ی طرح درس

مورد استفاده قرار گرفت.

* منابع:

۱- کتاب های درسی زبان فارسی و ادبیات فارسی سال اول متوسطه، آرایه های ادبی سال

سوم متوسطه و زبان فارسی پیش دانشگاهی.

۲- مهارت های آموزشی و پرورشی، حسن شعبانی، انتشارات سمت، ۱۳۷۱.

۳- روش شناسی تدریس، رضارجال زاده، انتشارات ترمه، تهران، ۱۳۷۵.

۴- مبانی نظری تکنولوژی آموزشی، دکتر هاشم فردانش، انتشارات سمت، ۱۳۷۲.

۵- طرح درس، مرتضی مجدفر، انتشارات چاپار فرزانهگان، ۱۳۷۳.